

## فهرست مطالب

| صفحه | عنوان                                                                    |
|------|--------------------------------------------------------------------------|
| ۱    | پیشگفتار                                                                 |
| ۵    | درس اول: اسلام در چین                                                    |
| ۱۱   | تمرین و تحقیق                                                            |
| ۱۲   | منابع برای مطالعه و پژوهش بیشتر                                          |
| ۱۳   | درس دوم: نقش ایرانیان در معرفی اسلام به چین                              |
| ۱۹   | تمرین و تحقیق                                                            |
| ۱۹   | منابع برای مطالعه و پژوهش بیشتر                                          |
| ۲۱   | درس سوم: اهمیت و نقش زبان فارسی در اسلام چین                             |
| ۲۵   | تمرین و تحقیق                                                            |
| ۲۵   | منابع برای مطالعه و پژوهش بیشتر                                          |
| ۲۷   | درس چهارم: نسخه‌های خطی اسلامی در چین                                    |
| ۳۲   | عوامل مؤثر در از بین رفتن نسخه‌های خطی اسلامی در چین                     |
| ۳۲   | ۱. جنگ‌های داخلی میان امرای محلی و اختلافات و درگیری‌های فرقه‌ای و مذهبی |
| ۳۳   | ۲. خارج کردن کتاب‌ها از چین                                              |
| ۳۳   | تمرین و تحقیق                                                            |
| ۳۴   | منابع برای مطالعه و پژوهش بیشتر                                          |
| ۳۵   | درس پنجم: آموزش مسجدی و ترجمه متون اسلامی در چین                         |
| ۳۸   | کاربرد خط شیائو آرچینگ                                                   |
| ۳۹   | استفاده از زبان آمیخته و دادن عنوان‌های چینی در کتاب‌های اسلامی          |
| ۴۳   | تمرین و تحقیق                                                            |
| ۴۳   | منابع برای مطالعه و پژوهش بیشتر                                          |

| صفحه | عنوان                                                                   |
|------|-------------------------------------------------------------------------|
| ۴۴   | درس ششم: آغاز ترجمه متون اسلامی در چین                                  |
| ۴۵   | حیات آسمانی                                                             |
| ۴۹   | ضیافت آسمانی                                                            |
| ۵۲   | تمرین و تحقیق                                                           |
| ۵۳   | منابع برای مطالعه و پژوهش بیشتر                                         |
| ۵۴   | درس هفتم: ترجمه قرآن در چین                                             |
| ۵۵   | مرحله اول: ترجمه گزیده آیات و سوره‌ها                                   |
| ۵۵   | مرحله دوم: دوره ترجمه کامل قرآن مجید                                    |
| ۵۵   | ۱. ترجمه «لی تیه جنګ» از زبان ژاپنی به چینی                             |
| ۵۶   | ۲. ترجمه «جی جوه می»                                                    |
| ۵۶   | ۳. ترجمه قرآن از «وانګ جینگ جی»                                         |
| ۵۷   | ۴. ترجمه همراه با تفسیر قرآن از «لیو جین بیائو»                         |
| ۵۷   | ۵. اصول اساسی قرآن توسط «یانګ جینگ شیو»                                 |
| ۵۷   | ۶. ترجمه به همراه توضیحات «شی زی جو»                                    |
| ۵۸   | ۷. ترجمه «ما جی ین»                                                     |
| ۵۸   | ۸. ترجمه قرآن از «یحیی لین سونګ»                                        |
| ۵۹   | ۹. تفصیلی با متن عربی از «تونګ دائو جانګ»                               |
| ۶۰   | ۱۰. ترجمه قرآن از «جو جونګ شی»                                          |
| ۶۰   | ۱۱. ترجمه ای جدید از قرآن اثر «شن شیا هوای»                             |
| ۶۰   | ۱۲. ترجمه «ما جن وو» از قرآن                                            |
| ۶۰   | ۱۳. ترجمه قرآن اثر «ما جین پنگ»                                         |
| ۶۱   | ۱۴. ترجمه «سلیمان بی جه سوو»                                            |
| ۶۱   | ۱۵. ترجمه قرآن به اویغوری                                               |
| ۶۲   | ۱۶. ترجمه قرآن به زبان قزاقی در چین                                     |
| ۶۲   | تمرین و تحقیق                                                           |
| ۶۲   | منابع برای مطالعه و پژوهش بیشتر                                         |
| ۶۳   | درس هشتم: نقد و بررسی ترجمه قرآن: بررسی و نقد راهکارهای ترجمه ابهام ... |
| ۶۴   | ابهام واژگانی                                                           |
| ۷۰   | ابهام ساختاری یا نحوی                                                   |
| ۷۵   | نتیجه گیری                                                              |

| صفحه | عنوان                                                          |
|------|----------------------------------------------------------------|
| ۷۷   | درس نهم: تفاوت‌های ترجمه فارسی و چینی خطبه شفشقیه حضرت علی (ع) |
| ۸۰   | بررسی استعارات متن                                             |
| ۸۰   | استعاره مرده                                                   |
| ۸۱   | استعاره معیار                                                  |
| ۸۳   | استعاره ابتکاری                                                |
| ۹۲   | درس دهم: ترجمه چینی چند سوره از قرآن                           |
| ۹۲   | ترجمه سوره الرحمن                                              |
| ۹۸   | ترجمه سوره یس                                                  |
| ۱۰۶  | ترجمه سوره یوسف                                                |
| ۱۲۲  | ترجمه سوره ناس                                                 |
| ۱۲۳  | ترجمه سوره حمد                                                 |
| ۱۲۴  | منابع                                                          |

## پیشگفتار

«... گفت به بلاد شرک می‌روم تا خلق به خدای خوانم. به هندوستان رفت. پس به ماوراءالنهر آمد، پس به چین افتاد و خلق را به خدای خواند و ایشان را تصانیف ساخت...» (ذکر حسین منصور حلاج: تذکرة الاولیاء، عطار نیشابوری)

اسلام طی قرن‌های متمادی و به تدریج از دو سمت وارد چین شد؛ ابتدا از بندرگاه‌های بزرگ و پررونق شرق و جنوب شرقی این کشور و توسط دریانوردان تجارت‌پیشه عمدتاً ایرانی، و بعدتر از شرق ایران و از مسیر آسیای میانه و ترکستان چین و ختن و کاشغر. از ابتدای پذیرش اسلام توسط شمار زیادی از مردم چین و نیز مهاجرت و سکناگزینی مسلمانان و به‌ویژه ایرانیان در آن دیار، رابطه عمیق و تأثیرگذاری بین مسلمانان و چینیان مسلمان‌شده برقرار شد. این رابطه تا بدان جا پیش رفت که فارسی در کنار عربی تبدیل به زبان مذهبی، فرهنگی و علمی مسلمانان این کشور شد. مسلمانان چینی از بسیاری از متون مذهبی فارسی و عربی مستقیماً استفاده می‌کردند و حتی بیشتر جاها ترجیح می‌دادند از ترجمه فارسی قرآن استفاده کنند، به طوری که تأثیر رواج زبان و خط فارسی در جای‌جای این دیار وسیع هنوز هم قابل مشاهده است. افزایش این تأثیر از دودمان سونگ (۹۶۰-۱۲۹۷م) آغاز و در دوران یوان (مغول) چین (۱۲۷۱-۱۳۶۸م) به اوج خود رسید. ترجمه متون مذهبی اسلامی به زبان چینی، همان‌گونه که در این کتاب به آن خواهیم پرداخت، تا قرن‌های متمادی پس از ورود اسلام به چین انجام نگرفت و متون اسلامی مورد استفاده در این کشور تا قرن ۱۷ میلادی عمدتاً به زبان عربی و فارسی نوشته می‌شد. تاریخ‌نگاران تا قبل از این تاریخ هیچ سند معتبری مبنی بر تألیف یا ترجمه آثار اسلامی به زبان چینی برای معرفی اسلام به غیرمسلمانان چینی یافت نکرده‌اند.<sup>۱</sup> وانگ دی یو<sup>۲</sup> اولین مسلمان چینی بود که در سال ۱۶۴۲ میلادی کتاب تفسیر واقعی بردین حقیقی<sup>۳</sup> را برای آشنایی چینیان غیرمسلمان با دین اسلام به زبان چینی تألیف کرد. همچنین اولین دانشمند چینی که به ترجمه آثار اسلامی از فارسی و عربی به چینی مبادرت کرد،

۱. چتیک و موراتا، «گفت‌وگوی ناپیدای مسلمانان کنفوسیوسی»، هفت آسمان، ص ۵۱-۷۰.

۲. 王岱輿 Wáng dài yú (1584-1670)

۳. Zhèngjiào zhēn quán 政教真詮

لیو جی<sup>۱</sup> بود؛ یعنی اولین کتاب تألیف‌شده در مورد اسلام به زبان چینی در قرن ۱۷ و اولین اثر ترجمه‌شده نیز در قرن ۱۸ میلادی به رشته تحریر درآمده‌اند. دلایل زیادی بر این تأخیر طولانی مدت در امر ترجمه متون اسلامی به زبان چینی وجود دارد، آن هم در کشوری که امر تألیف و ترجمه و نیز ثبت و ضبط وقایع و رویدادها اهمیتی درخور داشته است و موشکافی و تحلیل دلایل این تأخیر به شناخت ما از سیر تحول ترجمه متون اسلامی در چین کمک شایانی خواهد کرد.

اولین علت این تأخیر را می‌توان استفاده مستقیم از زبان عربی و فارسی در بین مسلمانان چین طی قرن‌های متمادی و تبهر و مهارت آنان در استفاده از متون مذهبی و اسلامی نوشته‌شده به این دو زبان دانست؛ از جمله قرآن و کتب مربوط به صرف و نحو عربی، مثل آثار عبدالرحمن جامی (به‌ویژه *لویح* و نیز *اشعة اللمعات*) و *عقاید النسفی* و شرح فارسی *چهل حدیث* و *مرصاد العباد* (نوشته نجم‌الدین دایه به فارسی)، *منهاج الطلب* (به فارسی)، *گلستان سعدی* و ده‌ها کتاب دیگر که آنان را از ترجمه متون مذهبی به چینی بی‌نیاز کرده بود. آموزش مدون و مداوم زبان فارسی و عربی در چین (موسوم به آموزش مسجیدی)، استفاده از خط شیائو آرچینگ (آوانویسی واژه‌های دشوار چینی به خط فارسی)، در دسترس بودن نسخه‌های خطی فراوان عربی و فارسی، تسلط پیشوایان و معلمان مذهبی مسلمان به فارسی و عربی و عوامل دیگری از این دست، اهمیت و قدرت نفوذ زبان فارسی و عربی در بین مسلمانان اقصی نقاط چین را به ما یادآور می‌شود. عامل مهم دیگر سختی و دشواری‌های مربوط به استفاده مستقیم از زبان چینی برای مسلمانان چین بود که عمدتاً مسلمانان مهاجر پارسی و عرب یا از اهالی آسیای میانه بودند و به خط چینی تسلط چندانی نداشتند و زبان چینی را فقط در حد محاوره می‌دانستند. شکی نیست یادگیری و حفظ و استفاده از حدود پنجاه‌هزار نویسه دشوار چینی نه تنها برای مسلمانان مهاجر، بلکه برای خود چینی‌های ساکن در این کشور پهن‌آور به غایت سخت و دشوار بوده است. پیچیدگی، تنوع و دشواری این نویسه‌ها حتی باعث شد به دستور مائو، رهبر پیشین چین، بسیاری از این نویسه‌ها ساده و خلاصه شود؛ از این رو می‌توان با قاطعیت گفت دشواری و پیچیدگی خط چینی از دلایلی بوده که سبب شده است مسلمانان چین برای بیان مسائل و احکام اسلامی و ترجمه متون مذهبی خود از این خط استفاده نکنند. دلیل مهم دیگر اینکه مسلمانان چین نوشتن و ترجمه متون مذهبی اسلامی به زبان چینی را بدعت یا حرام می‌دانستند و از این کار به شدت حذر می‌کردند. قرن‌ها طول کشید تا مسلمانان

1. Liú zhì 刘智 (1660-1739)

چین از نظر فرهنگی به چینیان نزدیک شدند و آثار کنفوسیوس و متون بودایی و دائویی را آموختند و بعد از این سیر تاریخی طولی‌المدت، برای شناساندن وسیع‌تر آموزه‌های اسلامی به غیرمسلمانان، به تألیف و ترجمه متون اسلامی دست یازیدند. لذا می‌توان با قاطعیت گفت که ترجمه متون مقدس اسلامی و آداب شریعت به زبان چینی با تأخیر بسیار زیادی آغاز شده است. از آنجا که بررسی آثار ترجمه‌شده اسلامی در چین بدون شناخت کلی بستر و زمینه اسلام در چین و نقش و اهمیت ایرانیان و زبان فارسی در گسترش و نفوذ اسلام در این کشور و نیز شیوه‌های آموزش مسجدی - که مسلمانان و فراگیران امور مذهبی اسلامی را از یادگیری زبان چینی بی‌نیاز می‌کرد - میسر نیست، و همچنین با توجه به تعداد بی‌شمار نسخه‌های فارسی و عربی در سرتاسر چین و لزوم اطلاع از کلیاتی در این زمینه برای دانشجویان و علاقه‌مندان، نگارنده لازم دید درس‌های اول تا پنجم کتاب را به تفکیک به این موضوعات مهم اختصاص دهد. در ادامه، در بخش‌های بعدی این اثر تاریخی‌چهارم از ترجمه‌های قرآن و نهج‌البلاغه بررسی شده و در پایان نمونه‌هایی برگزیده از ترجمه قرآن آورده شده تا دانشجویان بتوانند با فضای کلی این ترجمه‌ها آشنا شوند و به کمک استادان خود و در حد نیاز، به فراگیری ترجمه این کتاب مقدس مسلمانان مشغول شوند. از آنجا که رویکرد کلی کتاب و آنچه مد نظر مؤلف بوده، آماده کردن بستری مناسب جهت مطالعه و تحقیق عمیق‌تر مطالب از سوی خود دانشجویان - و نه حفظ کردن مطالب کتاب و فراموشی آن پس از دوران امتحانات - بوده، در انتهای هر درس مطالبی برای تمرین، تحقیق و پژوهش بیشتر مطرح شده است. انتظار می‌رود دانشجویان با مراجعه به منابع و مآخذ مرتبط با موضوع درس (که در انتهای هر درس درج شده) و منابع و مآخذ دیگر، پاسخ این سؤالات را آماده و در کلاس درس به دانشجویان دیگر ارائه کنند.

در پایان لازم می‌دانم از بذل محبت دوستان و همکاران گرامی‌ام در دانشگاه شیامن، آقای دکتر «عادل رفیعی» و خانم دکتر «چنگ شی تینگ»، بابت معرفی و نیز در اختیار گذاردن منابع و مآخذ سودمند چینی قدردانی کنم. همچنین از همفکری و همراهی آقای دکتر «محمد رحیمی» همکار گرانمایه گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه اصفهان و نیز سازمان وزین «سمت» بابت حمایت از چاپ کتاب خالصانه تشکر می‌کنم. از استادان، اندیشمندان و دانشجویان خوب زبان چینی تقاضا دارم انتقادات و پیشنهادها را خود درمورد محتوای کتاب را با بنده در میان بگذارند.

احمد رضا آریان  
دانشگاه اصفهان